

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över En tioårig grundskola. Införandet av en ny årskurs 1 i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan (SOU 2021:33)

Malmö universitets remissvar

I det följande redovisas Malmö universitets synpunkter och kommentarer på den statliga utredningen *Införandet av en ny årskurs 1 i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan* (SOU 2021:33). Utgångspunkten för utredningen har varit att föreslå hur en tioårig grundskola, en tioårig grundsärskola, en elvaårig specialskola och en sjuårig sameskola kan införas genom att förskoleklassen görs om till årskurs 1. Syftet är att stärka kunskapsresultaten genom att eleverna i en lägre ålder ges mer undervisning i grundskolan.

I den tioåriga grundskolan föreslås den garanterade undervisningstiden utökas med 534 timmar, vilket motsvarar tre timmars undervisning per skoldag i nya årskurs 1. Dessa timmar ska till övervägande del användas för undervisning i svenska eller svenska som andraspråk och matematik, med betoning på den tidiga läs-, skriv- och matematikinläringen. Samtidigt framhålls tydligt att den nya årskurs 1 – precis som den nuvarande förskoleklassen – ska kännetecknas av en kombination av förskolans och grundskolans arbetsformer och pedagogik. I linje med detta ska lek och rörelse vara en integrerad del av skolvardagen i nya årskurs 1, samtidigt som elevernas tidiga läs- och skrivutveckling samt förmågor i matematik ska ges mer utrymme.

Särskilt tre komponenter framhålls som centrala för att få till stånd förändringarna och övergå från en nioårig till en tioårig grundskola: 1) ändringar i skolförfattningarna, 2) fortbildning och kompetensutveckling samt 3) stöd för huvudmännens lokala implementering.

Föreliggande remissvar från Malmö universitet är disponerat utifrån dessa tre komponenter eller förändringsområden. I respektive avsnitt sammanfattas först huvuddragen i utredningens förslag och slutsatser varpå Malmö universitets kommentarer redovisas.

1. Ändringar i skolförfattningar

Ändringar i skolförfattningarna handlar om att författningsmässigt möjliggöra och understödja övergången mellan förskola och skola och att skapa förutsättningar för kontinuitet och progression i elevernas lärande och utveckling i den tioåriga grundskolan. Ett viktigt förändringsområde avser anpassningar av läroplaner och kursplaner för berörda skolformer. Bland annat ska Skolverket ges i uppdrag att göra förändringar i läroplaner så att det tydligt framgår att årskurs 1 ska innehålla betydande inslag av fysisk aktivitet och utevistelse, lek, social träning samt skapande. Vidare ska Skolverket ges i uppdrag att utarbeta förändringsförslag gällande kursplanerna för det nya lågstadiet i linje med utredningens förslag om utökad timplan med tyngdpunkt på svenska eller svenska som andraspråk och matematik. Kursplanerna ska också kompletteras med skrivelser om att eleverna ska ges undervisning anpassad efter ålder i nya årskurs 1. Kunskapskrav gällande svenska föreslås att utvidgas och nya kunskapskrav i matematik ska formuleras i nya årskurs 2 i jämförelse med nuvarande årskurs 1. För att öka barnens möjligheter till lärande och att nå nya kunskaper ska barnen ges mer tid att medverka i strukturerad undervisning med aktivt lärarstöd. I övrigt ska befintliga kunskapskrav skjutas fram en årskurs så att de krav som gäller för årskurs 3 skjuts fram till årskurs 4 etc. På motsvarande sätt ska grundskolans nationella prov skjutas fram en årskurs. Vidare ska skollagens bestämmelser om avstängning, utvisning ur klassrummet samt kvarsittning gälla för nya årskurs 1. Utredningen föreslår ingen ändring av när skolplikten ska inträda. Skolplikt ska därmed, i likhet med nuvarande regelverk, inträda höstterminen det år då barnet fyller sex år.

Kommentarer Malmö universitet

Malmö universitet sluter i en bred mening upp bakom utredningens förslag att genom förändringar i läroplanen tydliggöra att nya årskurs 1 ska innehålla betydande inslag av fysisk aktivitet, utevistelse, lek, social träning och skapande. Samtidigt vill lärosätet betona att omvandlingen av förskoleklassen till en ny årskurs 1 i skolans lågstadium ställer skolorna inför en balansakt mellan att å ena sidan göra anpassningar för sexåringars lärande efter nya förutsättningar och å andra sidan bibehålla förskoleklassens arbetssätt på det sätt som är tänkt enligt förslaget av förändringar i läroplanen. I ett flertal kommentarer från lärarutbildare och forskare i utbildningsvetenskap vid Malmö universitet framhålls tydligt att denna balansakt är mer komplicerad än vad utredningen bitvis gör gällande.

Ett av flera exempel är att nya och utvidgade kunskapskrav avseende matematik och svenska föreslås för nya årskurs 2. Avhängigt faktorer som tillämpning och lärarkompetens vill Malmö universitet framhålla att detta på ett tydligt sätt riskerar att reducera pedagogiska inslag som bygger på idén om lekens betydelse och snarare leda i en riktning mot mer traditionell skolundervisning. Sådana tendenser

har också kritiserats på forskningsgrunder i andra länder där ökade kunskapskrav flyttat längre ned i åldrarna.¹ I sammanhanget ska poängteras att det finns en stor medvetenhet inom Malmö universitet av betydelsen av att i tidiga åldrar fånga upp och stötta de elever som har särskilda behov. Det finns dock andra metoder för detta än att skriva in ökade kunskapskrav i kursplanerna för de yngsta skolbarnen.²

Från Malmö universitet framhålls vidare en stor tveksamhet i fråga om de skärpta disciplinära åtgärder som enligt utredningen bör omfatta även sexåringar i nya årskurs 1. Förslaget är särskilt problematiskt i ljuset av att kraven på stillasittande och självdisciplinering ökar i samma takt som en utökad skolundervisning med mer traditionella inslag. Detta riskerar att få stigmatiserande följder som inte är förenliga med målsättningar om den första skoltiden som en god förberedelse för den framtida skolgången, vilken enligt gällande skollag ändå ger utrymme för sådana disciplinära åtgärder bara året senare i nya årskurs 2.

Från Malmö universitet efterfrågas också en tydligare definition av vad utredningen avser med strukturerad undervisning. Detta kan uttydas som en nyckelfråga i hanteringen av de motstridigheter som kan uppstå utifrån ambitionen att utöka skolundervisningen för sexåringar samtidigt som förskoleklassens lekande pedagogik ska bevaras. Hur integreras lekperspektivet i den strukturerade undervisningen? Finns det en koherens mellan ett lekperspektiv och den strukturerade undervisningen eller ska de ses som två parallella pedagogiska spår i grundskolans nya årskurs 1?

En generell iakttagelse från Malmö universitet är att Svenska som andraspråk behöver synliggöras mer i förslagen. Återkommande används formuleringen ”Svenska eller Svenska som andraspråk” vilket inte tydliggör betydelsen av lärares kunskaper om flerspråkig språkutveckling som en mera allmän och utbredd lärarkompetens.

Från Malmö universitet noteras också att utredningen framhåller betydelsen av att de praktiska-estetiska ämnena samt fysisk aktivitet och rörelse återspeglas i timplanen för de yngre barnen i lågstadiet. Detta är i grunden positivt. I det här sammanhanget vill Malmö universitet emellertid påtala att berörda ämnen i enlighet med rådande förordning ges mycket begränsat utrymme i såväl förskollärautbildningen som grundläroret utbildningen f-3. Detta får bland annat som följd att de lärare som undervisar grundskolans yngre barn i princip saknar ämnes- och ämnesdidaktiska kunskaper avseende de praktiska och estetiska ämnena.

¹ T ex Lembrér, D., & Meaney, T. (2014). Socialisation tensions in the Swedish preschool curriculum: The case of mathematics. *Educare-Vetenskapliga skrifter*, 2014(2), 82-98.

² T ex Bagger, A., Vennberg, H. & Boistrup, L. B. (2019): The politics of early assessment in mathematics education. In U. T. Jankvist, M. Van den Heuvel-Panhuizen, & M. Veldhuis, *Proceedings of the Eleventh Congress of the European Society for Research in Mathematics Education* (pp. 1831-1838), Utrecht University, Feb 2019, Utrecht, Netherlands. Utrecht: Utrecht University and ERME. <hal-02421225>

Samtidigt som ämnenas betydelse framhålls är befintlig problematik inget som uppmärksammas i utredningen.

2. Fortbildning och kompetensutveckling

Av utredningen framgår att grundlärarexamen med inriktning mot de lägre årskurserna – i nuvarande form förskoleklass och årskurs 1-3 – ger behörighet att undervisa i det nya lågstadiet. Däremot kommer inte förskollärare att vara behöriga att undervisa i nya årskurs 1 och de förskollärare som arbetar i förskoleklass ska ges möjlighet till behörighetsgivande fortbildning. Utredningen föreslår att Skolverket ges i uppdrag att tillsammans med lärosätena erbjuda fortbildning som ska ge vissa förskollärare behörighet att undervisa som lärare i nya årskurs 1 och 2. För förskollärare med minst fem års erfarenhet av arbete i förskoleklass föreslås att utbildningen bör omfatta 30 hp, varav 15 hp avseende svenska eller svenska som andraspråk och 15 hp avseende matematik. Förskollärare med mindre än 5 års erfarenhet av arbete i förskoleklass föreslås bli behöriga att undervisa som lärare i ett eller flera ämnen i lågstadiet om förskolläraren fullgjort behörighetsgivande kurser på högskolenivå. Utöver nämnda fortbildningsinsatser föreslår utredningen att Skolverket ges i uppdrag att genomföra ett förskolepedagogiskt lyft. Syftet med detta är att lärare som arbetar i grundskolans lägre stadier ska utveckla sin förmåga att integrera förskolans pedagogik och arbetssätt i undervisningen.

Kommentarer Malmö universitet

Legitimerade förskollärare som fullföljt nuvarande förskolläraryt utbildning har genom sin examen behörighet att undervisa sexåringar i förskoleklass. Från Malmö universitets håll vill särskilt uppmärksammas att behörigheten för att bedriva pedagogiskt arbete med åldersgruppen tas ifrån dem när sexåringar i och med den aktuella reformen istället placeras i nya årskurs 1. Utifrån den berörda gruppens perspektiv innebär detta att den fortbildning som krävs för behörighet inte bara kan komma att betraktas som en möjlighet till professionell utveckling. Det föreligger också en uppenbar risk att den uttolkas som ett underkännande av befintliga kompetenser och professionella erfarenheter. Att på ett både medvetet och varierat sätt verka för att efterfrågad fortbildning betraktas i termer av det förra och inte det senare är mot denna bakgrund en central aspekt av reformarbetet. Utifrån utredningens förslag gäller detta i synnerhet för förskollärare med mindre än fem års arbetslivserfarenhet för vilka en mera omfattande fortbildning krävs. Samtidigt vill Malmö universitet som ett lärarutbildande lärosäte ifrågasätta den kortare längden på fortbildning som utredningen föreslår för förskollärare med över fem års erfarenhet av arbete i förskoleklass. Sett utifrån ett ämnesperspektiv framstår studier motsvarande 15 hp i respektive ämne som knapphändigt för behörighet att undervisa i grundskolans årskurs 1 och 2. För lärare som har förvärvat motsvarande behörighet genom studier på grundlärarprogrammet (1-3) är studieinsatsen i princip

den dubbla. Av detta följer frågor kring vilka kunskapsmål som ska prioriteras bort och vad det är som dem som ska undervisa i grundskolans årskurs 1 och 2 inte behöver studera i jämförelse med dem som tar del av den reguljära utbildningen. I en mer generell mening väcks också frågor om hur de fortbildade förskollärargruppernas kompetenser skiljer sig från lärare med grundlärarexamen. Hur tydliggörs en explicit kvalitativ skiljelinje som synliggör vad det är som den aktuella gruppen kan och inte kan som gör att den får behörighet att bedriva undervisning i årskurs 1-2 men inte i årskurs 3-4? Gällande fortbildningarnas innehåll noteras vidare att bedömning och kartläggning av elevernas kunskaper är ett återkommande tema i utredningen och om lärarstudenter ska rustas för detta arbete bör bedömning ingå som ett moment i kompletteringsutbildningen. Givet de standardiserade bedömningsinstrumentens ställning i den pedagogiska processen är det viktigt att studenter får redskap att förhålla sig till desamma med utgångspunkt i en akademisk och reflekterande synvinkel.

Inom Malmö universitet framhålls vidare betydelsen av att tydliggöra möjligheter till adekvat fortbildning för studiehandledare som kan ge språkstöd eller modersmålsstöd för elever i nya årskurs 1. Modersmålslärare och studiehandledare arbetar ofta parallellt med klasslärare och även studiehandledargruppen bör erbjudas fortbildning för att arbeta med sexåringar och på bästa sätt kunna stödja gruppens förmåga att jämföra och använda sina olika språk i sin kunskapsutveckling.

Gällande frågor kring fortbildning och kompetensförsörjning vill Malmö universitet vidare uppmärksamma att en förlängd grundskola också kräver fler behöriga lärare. Detta skärper vikten av att intensifiera arbetet mot såväl rådande som prognosticerad lärarbrist. Inom utredningen uppmärksammas problematiken och fortbildningen av förskollärare framhålls som en strategi för kompetensförsörjningen, vilket förstärker betydelsen av vilken grundinställning som förskollärare som arbetar i förskoleklass intar till de fortbildningsinsatser som planeras och genomförs. I sammanhanget bör också uppmärksammas att fortbildningen av förskollärare innebär att en förmodat stor andel av det nya lågstadiets lärare i en övergångsperiod endast kommer att ha behörighet att undervisa i årskurs 1-2. I praktiken medför detta en risk att lågstadiet såväl personellt som innehållsmässigt splittras i två delar. I samma utsträckning som så blir fallet motverkas också ambitionen om att det nya lågstadiet utgör en sammanhängande helhet som innebär färre övergångar för eleverna. Problematiken kan med fördel uppmärksammas i det förväntade implementerings- och uppföljningsarbetet i relation till den föreslagna reformen.

Valideringsmöjligheter inom fortbildningen av förskollärare berörs i utredningen utifrån såväl möjligheter att validera relevant arbetserfarenhet som tidigare utbildning. I det sammanhanget behövs ett förtydligande avseende vilka kunskaper förvärvade genom arbetserfarenhet som skulle kunna komma ifråga för validering.

Med tanke på UKÄ:s förhandsbesked³ angående lärosätenas nuvarande begränsningar att tillgodoräkna tidigare utbildning för deltagare inom uppdragsutbildning behöver därtill förutsättningarna för tillgodoräkning och/eller validering av tidigare utbildning ses över och tydliggöras.

I syfte att stärka grundskolans kapacitet och förmåga till en varierande pedagogik ser Malmö universitet positivt på det förskolepedagogiska lyft för grundskollärare som föreslås inom ramen för utredningen. Samtidigt behövs en tydligare beskrivning av möjligt innehåll och det är centralt att det förskolepedagogiska lyftet utformas och genomförs i samverkan med lärosätena. Malmö universitet bedömer vidare att det föreligger en risk för att huvudmännen inte prioriterar en fortbildningsinsats som inte är obligatorisk och vill därför betona vikten av att förankra betydelse och syfte på huvudmannanivån.

Avseende fortbildning och kompetensutveckling ska vidare framhållas att Malmö universitet ser lärosätets delaktighet i fortbildning av förskollärare och lärare som en viktig och angelägen fråga. Lärosätet har lång erfarenhet av att utveckla och modifiera kurser utifrån de behov som identifierats av och i samverkan med olika uppdragsgivare, i flera fall Skolverket. Vid Malmö universitet ställer vi oss därmed positiva till att utveckla kompletterande och behörighetsgivande utbildningar i såväl läs- och skrivinlärning som matematikinlärning inom ramen för den kompletterande utbildningen samt att planera och genomföra utbildning inom det förskolepedagogiska lyftet.

I sammanhanget ska särskilt framhållas att Malmö universitet på uppdrag av Skolverket genomför en pilotutbildning som riktas till förskollärare som arbetar i förskoleklass och som består av enskilda kurser i såväl 15 hp matematik som 15 hp läs- och skrivinlärning. Kurserna startade upp höstterminen 2021 och Malmö universitet har kunnat konstatera ett högt söktryck och ställer sig positivt till att framöver både fortsätta och vidareutveckla kurserna.

I utredningen presenteras också planer för utbildning för förskollärare i förskoleklass som ger behörighet i ett eller flera av grundskolans ämnen i årskurs 1-4. Utbildningen ska enligt utredningens förslag utformas av Skolverket i samverkan med lärosätena. I det sammanhanget vill Malmö universitet betona betydelsen av att tydliggöra vilka vägar som står till buds för förskollärare att bli behöriga att undervisa i grundskolans åk 1-4. Mot bakgrund av att ovanstående pilotutbildning vid Malmö universitet har startat och börjar bli känd bland förskollärarstudenter och förskollärare, får Malmö universitet redan nu frågor från aktuella grupper kring hur de ska gå tillväga för att nå behörighet.

³ Uppsala universitets begäran om förhandsbesked om tolkningen av förordningen (2007:223) om uppdragsutbildning för fortbildning av lärare och förskollärare | UKÄ - granskar, analyserar och utvecklar högskolor och universitet. Universitetskanslersämbetet, beslut, 2021-06-22.

3. Stöd för huvudmännens lokala implementering

I utredningen framhålls också vikten av stöd till huvudmännens implementeringsarbete och att stärka den lokala förändringskapaciteten. Detta handlar såväl om stöd i planeringen och genomförandet av den lokala implementeringen som att innehållet i de förändrade styrdokumenterna tillgängliggörs och begripliggörs för huvudmän, skolchefer, rektorer, lärare och förskollärare samt andra berörda personalgrupper. Utredningen föreslår mot denna bakgrund att Skolverket ges i uppdrag att utarbeta och genomföra implementeringsinsatser med anledning av reformen. Dessa föreslås vara inriktade såväl mot det lokala implementeringsarbetet och dess organisering som de innehållsliga aspekterna av de reviderade styrdokumenterna.

Kommentarer Malmö universitet

Malmö universitet vill i ett implementeringsperspektiv i en generell mening poängtera den fara som ligger i en eventuellt förgivettagen slutsats om att ökade skolinslag i yngre åldrar per definition leder till bättre skolresultat. Flera forskare – däribland från Malmö universitet – har i anslutning till remissförfarandet pekat på att det inte finns några forskningsresultat som bekräftar detta.⁴ För att möta de utmaningar som den nya årskurs 1 kommer att medföra förutsätts därmed ett problematiserande och utvärderande snarare än ett förgivettagande förhållningssätt. Detta ser Malmö universitet som en av de mest centrala aspekterna i implementeringsarbetet och de stöd och resurser som tillgängliggörs på den lokala skolnivån för ändamålet. Ett viktigt exempel utgörs av förhoppningen om att reformen genom utökad strukturerad undervisning för sexåringar ska bidra till en mer likvärdig skola. Med en oreflekterad implementering och utformning av skolundervisningen i nya årskurs 1 kan ansatsen snarare riskera att innebära det motsatta.

Malmö universitet ställer sig i en generell mening positivt till att reformen uttrycker en strävan mot färre övergångar mellan olika skolformer eller stadier för eleverna. Som exemplifierats i föreliggande remissvar är det emellertid viktigt att betona att reformen i flera avseenden innebär nya ramar och förutsättningar för övergången mellan förskola och skola och för det pedagogiska arbetet i grundskolans lågstadium. I ett implementeringsperspektiv är det av central betydelse att aktörer på den lokala nivån ges stöd i arbetet med att utifrån förändrade villkor arbeta fram rutiner i enlighet med de intentioner om ett sammanhållet lågstadium som utredningen ger uttryck för.

⁴ Eidevald, C., Engdahl, I., Pramling Samuelsson, I. & Tallberg Broman, I. *Tioårig grundskola saknar stöd i forskning*. GP, 2021-06-02.

Samtidigt som implementeringen av ett nytt lågstadium genomförs förändras också villkoren för övergången från förskola till skola. Från Malmö universitet uppmärksammas emellertid att förskoleverksamheten till stora delar har en undanskymd plats i utredningen och lärosätet identifierar ett behov av en tydligare konsekvensanalys för förskolläraryrkets verksamheten och i förlängningen även för förskolläraryrkets utbildningen. I det sammanhanget vill Malmö universitet påtala risken att kurser inom förskolläraryrkets utbildningen som fokuserar på omsorg, lek och estetik – som utgör grunderna i förskolepedagogiken – kommer att få stå tillbaks för att bereda utrymme för skolförberedande utbildningsmoment och ett redan alltmer större fokus på förskolläraernas förmåga att undervisa.